Віктор Савенко, Тетяна Савенко

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ НТШ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1918–1939)

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Висвітлено наукову діяльнсть НТШ у період між двома світовими війнами, роль провідних учених цього товариства в популяризації досягнень української науки. Розкрито протидію тогочасної польської влади розвитку НТШ. Шляхом здобування престижу в науковому світі здійснювалась важлива місія визнання української науки, української національної інституції, НТШ як фактичної академії наук, що дорівнювало визнанню України навіть в умовах підневільного її становища.

Після Першої світової війни НТШ відновило свою діяльність у березні 1921 р., поряд з іншими українськими культурно-освітніми й господарськими установами. Розпочався новий етап наукової і громадської праці, силами нового покоління, загартованого у світовій війні та національно скристалізованого в період існування держави у 1918-1920 рр. НТШ у складних умовах міжвоєнного періоду ставило собі за мету «стати осередком наукової роботи... організувати наукову роботу і в тій організації виховувати... нові наукові... кадри...», «...Прийти з часом до українсько-руської Академії наук...» [1, 2-3].

У надзвичайно складних соціально-економічних та суспільно-політичних умовах працювало НТШ. Польська влада проводила проти товариства дискримінаційну політику, позбавила інституцію не лише суттєвих у минулому австрійських субсидій, а й фінансових можливостей у зв'язку із забороною друку українських підручників [2, 60].

Змінився й характер роботи товариства. У міжвоєнний період НТШ виступає організатором наукового і культурного життя західноукраїнських земель. Водночас члени товариства беруть активну участь у культурному будівництві в УРСР, сприяючи виробленню норм функціонування національної культури (нового українського правопису, наукової термінології та ін.) [3, 68-69].

Діяльність товариства заклала основи розвитку усіх сфер українознавства, систематична участь його членів у різноманітних

наукових конгресах, конференціях підносила престиж української науки [4, 5-7].

Важливою віхою у відновленні НТШ стали перші післявоєнні загальні збори, що відбулися 28 березня 1921 р. Їхнім завданням було відновити організаційну діяльність товариства. Збори проходили у присутності представника польської поліції Львова. НТШ обрало новий склад виділу (головна управа товариства. – Авт.) і його голову – В. Щурата [5, 1-2].

Міжвоєнний період діяльності НТШ позначився доволі складним фінансовим становищем, відсутністю коштів, що було однією з основних проблем товариства і гальмувало науковий поступ. Усі наступні загальні збори товариства працювали у руслі вирішення фінансових проблем.

Великою втратою і шкодою для товариства були постійні дошкуляння польської молоді, яка в різний спосіб намагалась завдати збитків будинкам та майну. У бібліотеці товариства, безпосередньо після проведеної там польськими жандармами ревізії, 23 листопада 1922 р. було підкладено бомбу. Її вибух завдав чималих збитків установі [6, 8].

Не отримуючи належної державної підтримки, намагаючись знайти вихід з матеріальної скрути, виділ НТШ вживає ряд радикальних заходів: звільняє низку службовців, зменшує виплату авторських гонорарів, припиняє друкування видань [7, 3].

Для виходу з кризи товариство продало маєток Белелуї і придбало за ці кошти будинок на вулиці Панській, 21 у Львові. Але цей крок не поліпшив ситуації і цю споруду продають через неприбутковість. Коштів вистачило лише на сплату боргів, закупівлю канцелярських товарів, друкарської машинки на іншого інвентарю [5, 8].

В умовах важких фінансових випробувань, різноманітних перешкод з боку польської влади товариство проводить другі загальні збори 2 листопада 1923 р. за участю представника польської поліції – С. Олеарчика. У виступі на відкритті зборів голова НТШ В. Щурат зазначив, що «атентат на наукову інституцію – це подія, досі нечувана в історії культурного світу. Це перший випадок в Європі, що поліція висилає свого представника на збори наукової інституції» [8, 1-6].

Виступаючи, К. Студинський окреслив основні завдання, що стоять перед товариством: інтенсивніша праця у секціях і комісіях,

нагальне вирішення фінансових проблем, збір коштів серед громадян на потреби товариства. Було обрано новий склад виділу [8, 7].

Крім фінансових питань, обговорюються проблеми, досягнення і прорахунки української науки, окреслюються нові плани громадської, видавничої, наукової діяльності. На спільних засіданнях секцій вирішуються кадрові питання, проходять вибори голів товариства. НТШ було втягнуте і в судовий процес з приводу будівлі Академічного дому, яка використовувалася Василіанами як гімназія [8, 12].

Зважаючи на те, що Перша світова війна сповільнила діяльність товариства, стала на заваді реалізації намічених цілей, нагальною потребою часу було відновлення діяльності товариства.

У 1920 р. при товаристві засновуються перші Інститути – бактеріолого-хімічний та нормальної і паталогічної психології під керівництвом С. Балея. Бактеріологічно-хімічним інститутом, під керівництвом М. Музики та Ю. Кордюка було проведено наукові досліди в галузі бактеріології та хімії, підвищено фаховий рівень лікарів, надано допомогу у навчанні студентів, безкоштовно аналізи для малозабезпечених,. зокрема провів широку акцію дослідження груп крові в населення Західної України [9, 43].

25 лютого 1922 р. у Празі створено слов'янський інститут, що мав на меті підтримувати та розвивати наукові й економічні зв'язки зі слов'янськими країнами. Уже на перші Загальні збори у списках членів-кореспондентів були прізвища видатних представників української науки, членів НТШ професорів І. Огієнка, К. Студинського, С. Смаль-Стоцького, О. Колесси, В. Сімовича та ін. [10, 31].

У квітні 1924 р. з ініціативи М. Кордуби та І. Свєнціцького виділ скликав спеціальне засідання секцій для наради у справі заснування Інституту українознавства та слов'янознавства й української історії. Цей проект було прийнято, але відповідного дозволу від влади до кінця 1925 р. не надійшло [8, 18].

30 травня 1926 р. відбулися наступні Загальні збори товариства, на яких головою НТШ обирають К. Студинського. Присутні на засіданні члени товариства підвели підсумки наукової праці, констатували фінансові та господарські проблеми. З обранням на посаду голови товариства К. Студинського ставляться нові вимоги щодо наукової діяльності НТШ, планувалось поєднувати їх з науковими доробками і програмами ВУАН [11, 1-6, 47]. Новообраний голова висловлюється

за надання НТШ в перспективі міжнародного статусу, підняття його до рівня національно-академічної установи [12, 65].

Першим документом, який видано у грудні 1923 р. французькою і німецькою мовами, що мав міжнародний характер, було «Пропам'ятне письмо НТШ у Львові з нагоди заборони національної назви українського народу Кураторією Львівського шкільного округу», підписане К. Студинським та В. Гнатюком. В основу цього документа Б. Барвінський поклав опланове визначення поняття «Україна», «український». У ньому зокрема вказувалося, що «... немає у світі такої влади, котра могла б живому народови заборонити уживаннє його національного імені...» [13, 1-4].

На початку серпня 1931 р. редакція УРЕ звертається до НТШ з проханням допомогти професорові М. Плевако у праці над біобібліографічним словником українських письменників. Голова редакції УРЕ Біленький просив НТШ допомогти організувати у Львові бібліографічний опис тих видань, яких немає в радянській Україні. Він зобов'язувався надіслати бібліотеці НТШ низку рідкісних видань і старовинних публікацій, відсутніх у бібліотеці НТШ. Цей біобібліографічний словник українських письменників повинен був містити біографічні відомості про всіх українських письменників від найдавніших часів [14, 47-51].

Українські емігранти при підтримці гетьмана П. Скоропадського організували Український науковий інститут (УНІ) у Берліні. Завдання цієї установи полягало у скріпленні духовних зв'язків поміж українським і німецьким народами. Науковими співробітниками цього інституту були Д. Дорошенко, В. Залозецький, В. Липинський, І. Мірчук та ін. [15, 4-5].

У Львові організовується група співробітників історичної секції та комісії Західної України ВУАН. М. Грушевський, спираючись на цих науковців, розпочинає підготовку «Бібліографічного реєстру Західної України», що мав охоплювати широкий спектр наукових напрямів, планувалося систематично подавати анотовані бібліографічні описи книг і статей з окресленої тематики, вміщувати критику, огляди. Фактично це було підґрунтям створення всеукраїнського реферативного журналу із суспільних наук [16, 229].

У січні 1934 р. активно включається в роботу товариства В. Сімович. 27 березня 1935 р. його обирають науковим секретарем – референтом наукових справ відділу [17, 56].

Маючи на меті отримання належної підтримки польського уряду, 28 травня 1935 р. НТШ відрядило до Варшави делегацію у складі І. Раковського, Ю. Мудрака та Є. Храпливого. На зустрічі з прем'єр-міністром, міністром освіти і релігійних вірувань та міністром внутрішніх справ Польщі делегація проінформувала про діяльність та досягнення НТШ і намагалася домогтися державної допомоги для товариства, а також заснування державного Наукового інституту українознавства і українського університету. Результатом переговорів делегації НТШ з польськими урядовцями було виділення для товариства незначної допомоги у 12 тис. злотих щорічно [18, 6].

З метою пожвавлення наукової роботи, на засіданні виділу 24 грудня 1935 р. В. Сімович запропонував проект реорганізації, згідно з яким при кожній секції створювалися б окремі комісії, які повинні стати основою науково-дослідної роботи. Це дало б змогу перспективним науковцям поглиблювати, розширювати знання, спеціалізуватися у певній науковій галузі [17, 30-31]. Виділ наукового товариства схвально сприйняв цей проект і уже 28 червня 1935 р. доручив усім секціям провести відповідну реорганізацію [17, 31].

Наприкінці 1937 р. відбулися чергові загальні збори членів НТШ. На цих зборах голова І. Раковський звернув увагу на особливе значення і завдання товариства у Львові, оскільки УАН у Києві втратила будь-які можливості «плекати і розвивати неосяжну українську науку» [19, 9]. Поступ європейської науки вимагав оновлення, пожвавлення наукової роботи. Та й самі науковці, зокрема дійсні члени історично-філософської секції, ставили до кожної наукової публікації певні вимоги. В. Старосольський звертав увагу, що «... у тематиці праць «Історично-Філософської секції НТШ бракує історичних синтез ...». Він наголошував на тому, що в майбутньому треба встановити контакти зі світовими науковими інституціями, зокрема з Інститутом Рокфеллера й Комітетом міжнародної інтелектуальної співпраці при Лізі Націй [20, 14].

НТШ у міжвоєнний період репресій, ворожості зі сторони провідних польських кіл до української національної науки, дріб'язкової прискіпливості, поліцейських обшуків продовжує свою сподвижницьку працю, всупереч усім зусиллям польської влади його знищити. Товариство залишається єдиним носієм української науки. Незважаючи на важкі часи міжвоєнного періоду в Західній Україні, НТШ вдалося зробити важливі кроки у відновленні, організації наукової діяльності.

28 квітня 1937 р. виділ НТШ прийняв постанову про організацію Інституту українознавства, було складено план і опрацьовано програму цієї установи [21, 22]. У зв'язку з проектом створення Інституту українознавства був задум видавати науковий журнал зі сфери українознавчих проблем. На жаль, ці плани не були втілені у життя через важке матеріальне становище товариства [22, 50].

Завдяки ідейній праці патріотів – членів товариства виникають нові комісії, які стають основною силою, що провадить дослідницьку та пошукову роботу. Було утворено нові комісії: 1. Шевченкознавства при філологічній секції; 2. Сходознавства; 3. Нової історії України; 4. Української мови; 1935 р. в складі математично-природописно-лікарської секції була створена комісія охорони природи [23, 12-13]. Своє завдання вона вбачала в тому, щоб опікуватися флорою і фауною, цінними геологічними об'єктами краю. Першим об'єктом наукової роботи комісії став кедровий заповідник площею 255,19 га на горі Яйце біля Підлютого [23, 3-4]. Крім того, діяли комісії: 5. Літературознавства; 6. Національної економіки; 7. Соціології й статистики у складі історично-філософічної секції; 8. Географічна; 9. Музикознавча [24, 115]; 10. Термінологічна; 11. Старої історії України; 12. Історично-джерелознавча; 13. Комісія для дослідження української літератури. Організовано комісію музею військово-історичних пам'яток [25, 39]. Деякі комісії ще перебували у стадії підготовки до праці. Це – комісія слов'янознавства та агрономічно-наукова [20, 61].

Широким був спектр дослідницької роботи, наприклад, історично-джерелознавча комісія аналізувала джерела княжої і пізніших епох, поділила історію України на періоди [26, 51]. Термінологічна комісія при математично-природописно-лікарській секції опрацювала українську термінологію математичних, природничих наук, виробила українську термінологію до польського законодавства [22, 40].

Запорукою успішної діяльності НТШ була постійна співпраця із зарубіжними науковими установами. Такими формами співробітництва були форуми, з'їзди, конференції, участь дійсних членів НТШ у спільних міжнародних проектах, обнародування важливих наукових відкриттів у зарубіжних університетах.

У Празькому національному музеї 4 червня 1924 р. в залі Пантеону відбулось урочисте відкриття І Всеслов'янського географічно-етнографічного конгресу. Професор Пасівка, голова конгресу, звернувся з привітальними словами до усіх делегатів, «...які

явилися як представники всіх слов'янських народностей, як державних так і не державних...». Виступаючи від імені чеського народу, міністр Маркович висловив сподівання, що цей з'їзд послужить ще тіснішим зв'язком між слов'янськими народами. Репрезентуючи НТШ, виступали О. Колесса, І. Раковський та К. Студинський [27, 1].

У 1924 р. НТШ як повноправну наукову інституцію було запрошено на І Всеслов'янський конгрес географів та етнографів, що відбувся 1925 р. в Празі. Етнографічна комісія взяла участь у конгресі у складі: Ф. Колесса, М. Кордуба, І. Раковський, а також С. Рудницький і З. Кузеля [28, 4]. На цьому, за задумом першому інтегральному в межах слов'ян, конгресі було прийнято ухвалу про заснування окремої комісії для дослідження життя народів Карпат і Балкан. Однак до комісії ввійшли лише представники державних націй: чехів, поляків, сербів і болгар. Президія комісії звернулась до етнографів НТШ з пропозицією працювати у *«Sekcji Sralasnisrij»* (видання названої комісії). На цю пропозицію Етнографічна комісія відповіла, що радо візьме участь у збірнику при умові зміни регламенту, тобто коли у склад комісії буде введено українців. Регламент не було змінено, і українські вчені відмовились публікувати свої праці у престижному науковому збірнику [29, 29].

1926 р. у Першому Українському науковому з'їзді знову бере участь делегація від товариства. Цей з'їзд проходив у Празі [30, 2]. У першому з'їзді слов'янських філологів у Празі в 1929 р. брав участь К. Студинський [31, 5].

Довго обговорювали також питання участі у ІІ Всеслов'янському конгресі географів та етнологів у Польщі 1927 р., оскільки у «Провіднику конгресовому» (офіційне видання) науково виправдовувались кордони Польщі від Балтики до Чорного моря, від Карпат по Дніпро, а у статті Чоловського події 1 листопада 1918 р. у Львові висвітлені як «наслідки німецької роботи», внаслідок якої українські полки «підступно захопили місто, накинули йому гайдамацькі пута» [32, 503]. Однак було вирішено послати на конгрес своїх представників. Ф. Колесса, І. Свєнціцький та І. Раковський виступили тут із доповідями [33, 75]. У матеріалах конгресу опубліковано статтю Ф. Колесси «Західноукраїнські музичні діалекти» [34, 2].

З 25 травня по 4 червня 1927 р. у Харкові тривала «Всеукраїнська конференція в справі упорядкування українського правопису». До

правописної наради вчені НТШ проклали довгий шлях складної і копіткої праці, де постійно домінувала думка про створення єдиного Всеукраїнського правопису. У плані підготовки до правописної конференції на спеціальних шістьох засіданнях філологічної секції НТШ було обговорено проект нового правопису. Його текст опрацював доктор О. Макарушка. На конференції Західну Україну представляли члени НТШ В. Сімович, К. Студинський, І. Свєнціцький. Змістовним був виступ В. Сімовича, К. Студинський виголосив підсумовуючу промову.

На конференції були присутні близько 75 учасників з різних теренів України. Вона стала могутнім чинником культурного і духовного єднання розмежованого кордонами українського народу [35, 67].

Новий правопис ухвалила філологічна секція НТШ на засіданні 21 травня 1929 р. Постанову про ухвалу прийняв виділ НТШ до відома 30 травня, тим самим започаткувавши використання цього правопису у своїх виданнях. Відтоді товариство було чи не єдиною установою, що послідовно застосовувала цей правопис упродовж десятиліть [35, 68].

З ініціативи І. Свєнціцького 20 вересня 1929 р. було засновано Комісію сходознавства у складі: І. Кокорудз, М. Кордуба, О. Макарушка, І. Раковський. У плані роботи комісії передбачалось вивчення впливів Сходу на Західну Україну, планувалося дослідження європейсько-українських відносин у мові, літературі, мистецтві. Доробки комісії підкреслювали самобутність української культури, підносили її до рівня європейських культур [21, 38].

З 20 березня 1932 р. розпочав роботу Другий Український науковий з'їзд у Празі, організований Українським академічним комітетом для інтелектуальної співпраці Ліги Націй. У з'їзді від НТШ брав участь І. Раковський, який виступав з доповіддю щодо національної належності українців [21, 39-40].

Неодноразово УНІ в Берліні, з нагоди відкриття 1 лютого 1933 р. української географічної виставки і Українського тижня, запрошував НТШ взяти участь. Виставка мала відбутися у Прусській державній мистецькій бібліотеці, і якщо НТШ не матиме змоги взяти участь, то це було б «...великою втратою й недопустимою прогалиною коли б ми не мали змоги показати експонати, якими володіє хвальне Наукове товариство ім. Шевченка». Така оцінка вартості і значущості

експонатів товариства є доказом провідного місця і ролі НТШ у світовій науці і культурі, його авторитету [36, 3].

У 1927 р. Ф. Колесса як делегат від НТШ бере участь у З'їзді слов'янських етнографів та географів у Празі, а 1930 р. – у II Конгресі народного мистецтва у Бельгії [37, 10].

У 1927 р. відбулася важлива ініціатива, що мала велике значення для формування нових напрямків у тогочасній європейській історіографії. У Варшаві авторитетний польський історик, дослідник європейського середньовіччя і польсько-українських відносин М. Гандельсман проголосив створення Федерації історичних товариств Східної Європи, метою якої було пропагувати ідею Східної Європи як великого історично-культурного регіону. У червні 1927 р. відбувався перший конгрес новоствореного товариства з метою налагодження співпраці між усіма східноєвропейськими науковими інституціями. Членами виконавчої комісії Федерації і представниками української науки від НТШ стали М. Кордуба та І. Крип'якевич [38, 196].

Це була масштабна подія в науковому світі. Участь у конференції взяло 150 учених: представники академії наук, університетів, різних наукових установ і товариств, редакцій історичних журналів. Крім М. Кордуби та І. Крип'якевича у конференції брали участь І. Свєнціцький, І. Огієнко, Р. Смаль-Стоцький, А. Годінка. І. Крип'якевича було обрано від українців у редакційну комісію слов'янських старожитностей, М. Кордуба входив до складу президії словникової комісії і 7-членної управи, створеної на конференції Федерації наукових установ Східної Європи і Слов'янщини [38, 199].

З 6 по 13 жовтня 1929 р. відбулася така важлива подія, як Перший з'їзд слов'янських філологів у Празі. З привітальними словами виступали всі запрошені делегати, К. Студинський; як представник НТШ, виголосив промову українською мовою [10, 43].

У зв'язку з організацією у 1932-1933 рр. більшовицькою владою штучного голоду в радянській Україні, 25 липня 1933 р. було створено «Український громадський комітет порятунку України». Головою комітету обрано Д. Левицького, окрім того створено 29 осередків. Заступники голови І. Горбачевський, Л. Куницький, М. Корчинський, І. Раковський, секретарі З. Пеленський та І. Гижа провели значну роботу. Радянська влада заборонила доставку продуктів голодуючому населенню, адже на меті було знищення українців.

У з'їзді польських працівників музеїв, що проходив 26–29 вересня 1936 р. у Вільно, брав участь представник НТШ Я. Пастернак [39, 28]. У Болгарії в Софії упродовж 9-15 вересня 1934 р. відбувався IV Міжнародний конгрес візантологів. У ньому від НТШ виступали з доповідями Й. Скрутень та І. Свєнціцький. Цього ж року в другому Міжнародному з'їзді слов'янських філологів у Варшаві від НТШ брали участь І. Свєнціцький, К. Студинський, Я. Рудницький, І. Ковалик, О. Мельник. С. Смаль-Стоцького обрали до складу почесного комітету з'їзду [40, 4].

1 грудня 1935 р. в залах музею НТШ розпочала роботу виставка демографічно-господарських карт і діаграм «Український народ, його життя і праця», автором якої був В. Кубійович. На відкритті виставки були присутні представники науки, культури, преси. Із вступним вітальним словом виступив голова НТШ І. Раковський, який коротко розповів про походження території України, населення, а також визнав В. Кубійовича основоположником української демографії [24, 111]. Експозиції виставки відвідали інші міста регіону: Коломию, Станіслав, Тустановичі, Дрогобич, Перемишль. Згадана виставка карт і діаграм при підтримці УНІ відбулась і в Берліні [41, 21].

Протягом 19-29 березня 1936 р. у Софії проходило відкриття з'їзду слов'янських географів і етнографів, де представник НТШ В. Кубійович мав три доповіді й представив виставку карт та діаграм. Ці праці стали основою Атласу України. Експозиція виставок, очолюваних В. Кубійовичем, мала позитивну, схвальну оцінку серед науковців Берліна та Софії.

Варто зазначити, що після таких відгуків стосовно карт та діаграм В. Кубійовича за кордоном, почалось переслідування його в польській пресі, що закінчилося звільненням із Краківського університету. Однак автор праць вважав, що його діяльність для української науки, її організація є важливішою, ніж особисте матеріальне благо і робота в польському університеті [41, 22].

16 серпня 1936 р. відбулось відкриття IV З'їзду слов'янських географів у м. Софії. У ньому брали участь, репрезентуючи українську науку, В. Кубійович від НТШ, В. Щербаківський від УВУ. В. Кубійович представив ученим конгресу виставку «Український народ», давав пояснення до експонатів, відповідав на запитання. Ця експозиція доводила культурну, мовну своєрідність, релігійну відмінність українців [42, 1].

Непересічною подією в житті товариства стало те, що міністр освіти і віросповідань Польщі разом з куратором Львівського шкільного округу 11 березня 1936 р. відвідали НТШ. Президія товариства на чолі з професором, доктором І. Раковським привітала міністерську делегацію у залі засідань, провела екскурсію будинками установи. Міністр оглянув бібліотеку, природознавчий музей та посмертну виставку О. Новаківського. Остання вразила гостя змістовністю і комплексом наповнення. У розмові з президією міністр цікавився умовами і потребами наукової праці товариства [43, 5].

Наукове товариство намагалось брати участь в усіх наукових з'їздах і святах, на які його запрошували, не залишатись осторонь репрезентації української науки на міжнародному рівні.

На V з'їзді українських музеологів у Перемишлі 16-17 травня 1937 р. НТШ представляли Я. Пастернак, І. Крип'якевич, І. Гургула, І. Свєнціцький, В. Щурат, В. Залозецький. І. Свєнціцький виголосив доповідь про історію розвитку української музейної справи, Я. Пастернак, директор Музею НТШ (1929-1939), висвітлив діяльність Музею товариства [17, 32].

НТШ бере активну участь у підготовці праць «З'їзду Української Культури», що відбувся в 1938 р. з нагоди ювілею Товариства «Просвіта», та взяло на себе організацію «Наукової секції цього з'їзду» та «Педагогічної Вистави». Слід відмітити участь НТШ у всесвітніх з'їздах. Товариство скористалося можливістю відрядити свого представника Й. Скрутеня на з'їзд візантологів, що проходив у Римі 20-27 вересня 1936 р. [17, 32].

Протягом 28 серпня-4 вересня 1938 р. у Цюріху проходив VIII Міжнародний конгрес істориків, від НТШ брав участь М. Кордуба. Форум істориків відбувався на тлі загострення міжнародних відносин у Європі у переддень Другої світової війни. Згодом газета «Діло» повідомляла, що доповідь М. Кордуби на тему «Домінуюче становище Галицько-Волинської держави на Сході Європи в II половині XIII ст.» мала багато слухачів і схвальну оцінку в дискусії, викликала прохання до вченого з боку німецьких і чеських професорів надіслати їм копії реферату [44, 6]. Цей же вчений був учасником і VII конгресу у Варшаві 1933 р., масштабної події у науковому світі. Офіційно в конгресі брало участь 12 українських істориків, окрім М. Кордуби НТШ представляли М. Чубатий, Р. Зубик, Я. Пастернак. Темою доповіді М. Чубатий обрав проблему

«Предмет історії українського права» [25, 69-93], яка викликала жваву і творчу дискусію. Через те що на конгресі не допустили промови українською мовою, він виголосив доповідь німецькою мовою. Детальний аналіз конгресу та свої враження М. Чубатий подав у статті «VII Міжнародний конгрес істориків та українці (спостереження історика)» [45, 469-474].

Напередодні VIII Міжнародного конгресу історичних наук, так само у Цюріху, відбулися наради «Федерації історичних товариств Східної Європи», що об'єднувала 41 наукове товариство, які вивчали Східну Європу і слов'янство, до їх складу входило й Наукове товариство ім. Шевченка, яке внесло вагомий науковий доробок у розкриття цих питань [16, 267].

Члени НТШ наполегливо беруть участь у міжнародних з'їздах, конференціях, працюють у авторитетних інституціях Європи, де здобули світову славу і визнання. Це сприяло обміну думок, швидкому реформуванню світової науки і культури, залученню до праці молодих науковців [46, 25].

Шляхом активної участі у міжнародному науковому житті НТШ інформувало науковий світ про здобутки української науки, ознайомлювало науковців світу з традиційною українською культурою, її самобутністю і багатством. Крім того, – що надзвичайно важливо у будь-якій сфері діяльності, – відбувалось розширення інформаційного кола, налагодження особистих наукових контактів. Шляхом здобування престижу в науковому світі здійснювалась важлива місія визнання української науки, української національної інституції, визнання НТШ як фактичної академії наук, що дорівнювало визнанню України навіть в умовах підневільного її становища.

Література

1. Грушевський М. Наукова діяльність Товариства ім. Шевченка в 1896-1897 рр. // Діло. – 21 січня – 2 лютого 1898. – С. 4.
2. Лев В. Наукова і видавнича праця НТШ // Альманах УНС. – 1973. – С. 55-62.
3. Романів О., Грицак Я. НТШ: етапи діяльності // Вісник АНУ. – 1990. – № 3. – С. 69-76.
4. Ювілей академіка М.С. Грушевського 1866-1926. І Ювілейні засідання. ІІ Привітання. – К., 1927. – 108 с.
5. Дермаль А. [Некролог] // Хроніка НТШ у Львові. – 1922. – Ч. 65 – 66. – С. 102.

6. Кревецький І. Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. – Л., 1929. – 16 с.
7. Замітка про спільне засідання трьох акцій // Діло. – 24 травня 1924. – С. 4.
8. Хроніка НТШ. – Львів, 1926. – Ч. 67-68. – 176 с.
9. Кубійович В. Історія Наукового Товариства ім. Шевченка. – Нью-Йорк–Мюнхен. – 1949. – 51 с.
10. Єдлінська У. Визначні діячі НТШ. Кирило Студинський: Життєписно-біографічний нарис. – Львів, 2006. – 309 с.
11. Хроніка НТШ. – Львів, 1930. – Ч. 69-70. – 135 с.
12. Романів О. Наукове товариство ім. Шевченка – перша Українська Академія Наук // Київська старовина. – 1991. – № 1-2. – С. 49-72.
13. Студинський К., Гнатюк В. Пропам'ятне письмо НТШ у Львові з нагоди заборони національної назви українського народу Кураторією Львівського шкільного округу. – Львів, 1923. – 4 с.
14. Статути, листи, касові звіти та інші документи про діяльність НТШ. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 362. – Оп. 1. – Спр. 55. – 191 арк.
15. Нова зоря. – 1926. – № 46. – С. 4-5.
16. Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914-1939). – К., 2004. – 631 с.
17. Хроніка НТШ. – Львів, 1937. – Ч. 73. – 176 с.
18. Раковський І. Спомини у НТШ у Львові // Український історик. – 1979. – № 1–4 (61–64).
19. Текст докладу радянській владі про стан Товариства. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 28. – 15 арк.
20. Хроніка НТШ. – Львів, 1939. – Ч. 74. – 147 с.
21. Головацький І., Раковський І. Визначні діячі НТШ: Життєписно-бібліографічний нарис. – Львів, 2004. – Число 9. – 211 с.
22. Кубійович В. Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка (1873-1949). – Львів, 1991. – 53 с.
23. Листування з греко-католицькою консисторією і ординатом Станіславським воєводським управлінням про створення комісії по охороні природи і заповідників. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 88. – 65 арк.
24. Статути, листи, касові звіти та інші документи про діяльність НТШ. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 362. – Оп. 1. – Спр. 55. – 191 арк.
25. Дорошенко В. Огнище української науки – НТШ. – Нью-Йорк – Філадельфія, 1951. – 147 с.
26. Кучер Р. Наукове Товариство ім. Шевченка: Два ювілеї. – К.: Наукова думка, 1992. – 112 с.
27. Діло. – 13 червня 1924.
28. Книга протоколів засідань етнографічної комісії за 1914 рік. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 746.
29. Діяльність секцій і комісій // Хроніка НТШ. – Львів, 1926. – Ч. 67 – 68. – С. 23–31.
30. Новий час. – 1926. – Ч. 72. – С. 2.

31.Брик І. Перший зїзд словянських філологів у Празі. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 96. – 21 арк.
32.У півстолітніх змаганнях: Вибрані листи до Кирила Студинського (1891-1941). – К.: Наук. думка, 1993. – 765 с.
33.Хроніка НТШ. – Львів, 1930. – Ч. 69 – 70. – 135 с.
34.Рукописний фонд Інституту мистецтвознавства, етнології та фольклористики ім. М. Рильського НАН України. – Ф. 29-1, листування 23, арк. 2.
35.Гузар О. Роль НТШ у формуванні єдиного загальноукраїнського правопису 1900–1929. – С. 44-69.
36.Листи Українського Наукового інституту в Берліні про свою діяльність та прохання взяти участь у роботі виставки НТШ. – ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 771. – Оп. 1. – Спр. 13. – 16 арк.
37.Хроніка НТШ. – Львів, 1932. – Ч. 71. – 39 с.
38.Korduba M. Chmielnicki Bohdan Zenowi (1595–1657) // Polski słownik biograficzny. – T. 3. – Kraków, 1937. – S. 329-334.
39.Хроніка НТШ. – Львів, 1935. – Вип. 1. – Ч. 72. – 100 с.
40.Нова зоря. – 1934. – № 72. – С. 4.
41.Кубійович В. Будівничі НТШ і ЕУД. – Київ–Нью-Йорк–Чікаго: Обереги, 1998. – 252 с.
42.Українські вісті. – 1936. – Ч. 195 (233). – 26 серпня. – С. 1.
43.Новий час. – 1936. – Ч. 59. – С. 2.
44.Листи Кордуби М. до Крип'якевича І. з Варшави. – ЦДІА у Львові. – Ф. 357. – Оп. 1. – Спр. 24. – 11 арк.
45.Чубатий М. VII Міжнародний конгрес істориків та українців (спостереження історика) // Дзвони. – Р. 3. – 1933. – С. 469–474.
46.Штойко П. Визначні діячі: Степан Рудницький. – Львів, 1997. – № 2. – 184 с.